

Deşdi Gypjak: Gypjak sährasy

Category: Kitapcy,Taryhy makalalar

написано kitapcy | 23 январа, 2025

Deşdi Gypjak: Gypjak sährasy DEŞTİ KIPÇAK : KIPÇAK BOZKIRI

Tarihte Karadeniz'in kuzeyindeki bozkırlar Deşti Kıpçak olarak anılırdı. Bu adı bölgeye Arap coğrafyacıları vermişti. Eskiden bazı haritalarda küçücük harflerle yazılı olduğunu bilenler bilir.

Deşti Kıpçak'tan Sivas köle Pazarına getirilen ve gözünde leke olduğu için ucuza satılan bir çocuk gelecekte Mısır'daki Kölemenler devletinin veya resmi adıyla Devlet ül Etrak'ın Kutuz'dan sonraki hükümdarı olacaktı. Adı Baybars olan bu sultan avda tavşan kovalarken yandaşlarıyla birlikte Kutuz'u öldürüp yerine geçecekti. Kutuz ona Suriye Valiliğini vaad etmiş ama sözünde durmamıştı (Kölelerin İmparatorluğu, Jan Kılod, Epsilon Yayınevi.) Baybars şimdi kayıp Filistin'de Ayn Callud denen yerde Moğolları hezimete uğratan Kölemen ordusunun öncü birliklerinin komutanıydı ve onların da yenilebileceğini göstermişti. Daha sonrada onları Kayseri'ye kadar kovalayacaktı. Moğol çapulcuları Harzem ve Bağdat'ta yaptıklarını Suriye'de yapamayacaktı. Çapulculukla devlet olunamayacağını sonunda anlayan Abaka Suriye hakimiyeti için yalandan da olsa Müslüman olmaya karar verse de Baybars'ın elinden o coğrafyayı alamayacaktı. Bu yüzden olsa gerek, ona yazdığı bir mektupta aşağılamak için "Sivas Pazarında satılmış köle" ifadesini kullanmıştı (Kıpçak Türkleri. Doç. Dr Ahmet Gökbel Ötüken yayınevi). Baybars'ın askeri bir dehadan öte ilmin ve sanatın da koruyucusu olduğu, 17 yıllık hükümdarlığı sırasında Kahire'yle Şam arasında düzenli posta seferlerini başlattığını tarih yazıyor. Kendisinden sonra yerine geçen Sultan Kalavunda bir Kıpçak köle. Moğollarla işbirliği yapan Haçlıları ve Ermenileri sindirdiğini biliyoruz. Kahire'de yaptırdığı Mansuriye hastanesi çok ünlü. Hastaneyi açarken şarap kadehini kaldırarak "Bu hastaneyi, benzerlerim, kölelerim ve kadın, erkek, çocuk herkes için açıyorum"

dediğini Dr. Sigrid Hunke Avrupa üzerine doğan İslam güneşi adlı kitabında anlatıyor. Bu bize 11 ay içki içip Ramazan ayında Fahri müezzinlik yapan eskinin Türk Müslümanlarını hatırlatıyor. Yeri gelmişken genç okurlarımız için köleliğin İslam dünyasında 7 ila 9 yıl sürdüğünü ve kölenin efendiyi kadiya şikayet hakkı olduğunu da belirtelim.

Kölemenler devletinde Türk dili, edebiyatı ve, Grameri, Fıkıh, askerlik, atçılık, okçuluk, Baytarlık üzerine yazılı bir çok kitap olduğu anlaşıyor. Bunlardan bir kısmının da Türkiye’de Topkapı Sarayı ve Beyazıt kütüphanelerinde olduğunu ve üzerinde çalışmalar yapıldığını Ahmet Gökbel yazıyor. Demek ki birileri “Milli Kitaplığımızın” farkında, Ne güzel!

Kıpçak kölelerin bazıları da Hindistan’a gitmişti. Bunlardan Kutbeddin Aybek Delhi Türk Sultanlığını kurdu, daha sonra da Şemsiyye ve balaban hanedanlarıyla Kıpçak varlığı devam etti. Hintli tarihçilerin Batı etkisiyle “Mughal Dönemi” olarak geçiştirmeye çalıştıkları Türk dönemi başlı başına bir tarih. Malatya Üniversitesinde Prof. Salim Cöhce “Hindistan Türk Tarihi” adlı bir dergi çıkarıyor.

Deşti Kıpçak’ta Kıpçaklar Rus Prenslükleriyle devamlı savaş halindeydiler. Önce Bozkır galipti, daha sonraları Bozkır ormana yenilmeye başladı. Rusların bu geçmişe ait efsaneleri olduğu bilinir. Hatta Rus beşlerinden Borodin’in Prens İgor operasında “Poloveç’lerin dansı” diye pek bilinen bir melodi vardır. Poloveç Rusların Kıpçaklara verdiği addır. Tabii biz bunun da Deşti Kıpçak gibi ne anlama geldiğini hayli geç öğrendik. Tarih ders kitapları Fransız ihtilali ve Reformu’nu anlatmaktan bunları yazmaya fırsat bulamaz. Kıpçak beylerinin kızlarının Rus prensleriyle evlendiklerini ve Rus soylularının yarı yarıya Kıpçak olduklarını da. Moğol kasırgası kopunca Rus Kinyasları Kıpçaklara işbirliği teklif etti. Savaşta Kıpçaklar bozgunu hissedince Rusları terk ettiler, Macaristan’a sığındılar, Rus prenslerini de Moğollar öldürdü. Macar Kıralları gelen Kıpçak kalabalığını şartlı kabul etti. Silahlarınızı bırakacaksınız, Hristiyan olacaksınız, Saçlarınızı kestireceksiniz. En çok saç kesme işinin Kıpçakların canını sıktığı söylenir. Kıpçakların Macaristan’da bazı bölgelerde

geç yıllara kadar dili koruduğu iddia edilir. Ve Sent Mikloş Naj'da bulunan Kıpçak Hazinesinin de Viyana müzelerinde olduğu. Tabii ki Kıpçakların Avrupa da yayıldığı tek yer Macaristan değil. Moğol kasırgasından çok önce Peçeneklerle birlikte Balkanlara sarktılar, ve onlarla çok kısa ömürlü bir birlik kurdular. Ganimet paylaşımında anlaşamayınca Bizans'ında entrikasıyla Peçenekleri ortadan kaldırdılar. Vakanüvis Prenses Anna Komnena bu acı savaşı kaydetti. O ittifak yürüseydi şimdi Sırbistan adında bir ülke belki olmazdı... Balkan Coğrafyasında pek çok yer de Kuman adı geçmektedir. Üsküp yakınlarında ki Kumanova'ya bir aralar İstanbul'dan her gün otobüs kalkardı. Balkan savaşından tirajı komik bir anıyı anlatmakta yarar var: Tarihimizin en büyük acılarından olan bu savaşta Selanik yakınlarındaki Kılkış adlı büyük Türk yerleşmelerinden birine giren Bulgarlar Kumanları toplar ve "Siz eskiden Hristiyan'dınız, şimdi yine Hristiyan adları alacaksınız" der ve Kumanlara Bulgar adları verirler. Kılkış Bulgara kalmaz tabii, Yunan varken! Ve bu Kumanlarda Mübadeleye tabii olur. Kılkış Atatürk'ün annesi Zübeyde hanımın çiftliğinin bulunduğu Sarıyar'dan çok uzak değil. Nasıl? Son Kuman Gazi paşa mı sizce? Bence öyle. Güzelliğine, sarışınlığına bakarsak, tarihteki insan güzeli Kumanlar tarifine uymuyor mu?

Kumanlar Balkanlarda galiba en çok Romanya'daydılar. 14.yy. kadar bu ülke Kumanya olarak anılmış çünkü. Nadya Komaneçi mi? Kemeçe mi? İlhan Koman mı? Tabii Batı ve Doğu Trakya'da da varlar. Uzun zaman tarihçi ve dilcileri Kıpçakla Kumanın aynı olup olmadığı meselesi meşgul etmiş. Son zamanlarda her ikisinin de aynı olduğu, Kuman adını Kıpçakları ilk gören Rusların onlara verdiği ileri sürülüyor. Dr. Yusuf Gedikli'nin Kuman adının kökeni üstüne ciddi bir yayını var. Hristiyan olan Kıpçakların dili ve kimliği kaybetmesi birden olmadı tabii.

Osmanlı gelinceye kadar dili koruyabilen Kıpçak/Kumanlar onların gelişiyile "Şerefi İslam ile müşerref" oldular, (bu bir tarihi deyimdir, ben icad etmedim), Evladı fatihan ve Konyar'larla karıştılar, Rumeli Türklüğünün baskın unsurunu

teşkil ettiler. Şimdi “Darbukatör Baryam Türkçesi” zannedilen yayvan Rumeli Türkçesi onların hatırasıdır, biraz daha mübalağalı şeklidir o kadar! Zira Balkan çingeneleri Türkçeyi Kıpçaklardan öğrenmiştir. Bugün Bulgaristan çingenelerinin ana dili Türkçedir. Irkçı Ataka partisi Çingene köylerini dağıtacağız diye boşuna mı bağırıyor? Zavallı küçük! Balkan kelimesi bile Türkçe ve senin son Kralın Sitefan Şişman da Kıpçaktı. Sen önce çanak antenleri kaldırmaya bak. Hem kaç bin köylünün burada kaçak işçi olduğunu biliyor musun? İyisi mi sen Türkçeni ilerletmeye bak, biz Lozan’da alacaklarımızı tahsil edemediğimizin farkındayız, geri de gelebiliriz hani.. Ve siz, tarih bildiğini zanneden sözde profesörler, Balkan Türklüğü sizin dedikodu kitaplarınızda yalan yanlış yazdığınız gibi ne devşirmedir ne de dönme. O kesimler zaten bellidir. Selçuklularla geçinemeyen Kıpçakların bir kısmı Moğolların gelişinden önce Gürcü kralı David’in ordusuna katıldılar. Atrak bey Davide kızını verdi. Gürcülerle birlikte **Kafkasya’da yayılan Türkmenlere** saldırdılar, 400 yıldır Müslümanların elinde olan Tiflis düştü. Kafkasya’da yerleşip Hristiyan olan Kıpçaklar ise zamanla Gürcüleştiler. Sanat tarihi araştırmaları derinleştikçe Artvin Bayburt arasında Kıpçak kiliseleri ortaya çıkarılmaya başlandı. Bu Gregoryen Kıpçaklar üzerinde çok çalışmış olan merhum Prof. Kırzioğlu’nun kitabını TTK yayınlamıştır. Kıpçakların Ruslarla ittifakı üzerine Aleaddin Keykubat Kastamonu uçbeyi Hüsamettin Çobani bir donanmayla Kırıma gönderdi. Rus Kıpçak ordusu mağlup edildi. Kıpçakların İslam öncesi Oğuzlarla hiç arası olmamıştı. İslam sonrası da. Rumeli Türkmenleriyle Anadolu Türkmenlerinin birbirlerini kalıplaşmış belli ifadelerle küçümsemeleri bunun günümüzdeki uzantısı olmalı.

■ **KIPÇAK BALBALLARINDAN DİKİLEN ANIT: PRENS İGOR ANITI**

Karadeniz Teknik Üniversitesinden Etnolog Dr. Erdoğan Altıncakaynak Karadeniz Araştırmaları dergisinin üçüncü sayısında 19.yy. da Volga ile Tuna arasındaki bozkırlarda 2000 adet mezar tespit edildiğini, bunlardan ancak 1400’ünün

tahripten kurtulduğunu yazıyor. 1995'te de Ukrayna'da Prens İgor adına dikilen anıtın bu balballarla yapıldığını, proje sorumlusu Çumak'ın da üstelik heykeltıraş olduğunu tespit etmiş. (1970'te Lugansk Pedagoji Üniv. Balbalların bir kısmı ziyarete açılmış). Bu Çumak her kimse gelse de bizim ufuksuz belediye başkanlarımız ve yol mühendislerimizle birlikte çalışsa. Balbalların bizdeki formu şahideleri birlikte ne güzel yok ederlerdi. El oğlu Türk mezar taşının ne demeye geldiğinin farkında. Duyduğumuza göre Tarihi Türk Kitabelerini Derleme Heyetinin 1940-45 arasında mezar taşlarıyla ilgili çalışmaları kasalarda duruyormuş. Unutulmuş olmalı. Türk Tarih Kurumu'na buradan hatırlatmak isteriz.

Deşti Kıpçak'tan yalnız balballar kalmadı. Kitaplar da kaldı. Bunlarını en meşhuru Kodeks Kumanikus'tur. Aslı Venedik'te San Marko Kütüphanesinde olan bu kitabı İtalyan tüccarlarla Alman keşişlerin yazıya geçirdiği biliniyor. Kuman Türkçesiyle söylenmiş Hristiyan ilahileri. Edebi değeri olan bir Türkçe hazinesi. Cennetin Kapısına Selam duasından bir dörtlük:

*Ave uçmakning kabagı
tiriliknig agacı
yemişning bizge teyirding
Yesus'nı kaçan tuurdung?.*

Günümüzün Türkçesiyle:

*Selam sana cennetin kapısı
Diriliş ağacı
yemişini bize ulaştırdın
İsa'yı ne zaman ki doğurdun.*

Burada ki uçmak Doğu Anadolu, Haçan Karadeniz, ve Yemiş Ege ağızlarında halen kullanılmaktadır. Bunun gibi başka dualarda vardır, merak edenler, Sn. Ahmet Gökbelin kitabında gerisini bulabilir. Anlayacağınız bizim akrabaları fena uyutmuşlar. Araştırmalar başka kitapları da gün ışığına çıkarıyor. Algış Bitik gibi İncil, Töre Bitig gibi Hukuk kitaplarının varlığını öğrenmiş bulunuyoruz. Bu Töre Bitig 2005 yılı Türkiyat

Kongresinde Gazi Üniversitesinde Prof. Dr. Reşat Genç tarafından tebliğ edildi. İlk basımı Polonyada Lvov şehrinde 17. Yy. da Ermeni harfleriyle yapılmış. Bunlar kanunsuz adamlardır diyenlere kızan Kıpçaklar bir hukuk kitabı yazmışlar. Bakalım neler demişler:

Burungısı (birincisi). Pampasal (dedikodu) ede yerler bizi töreleri yoktur deyî,

Ekinci ki: Ne öcün emdi yazdık ve kimi sebebiyle yazdık/

Üçüncü. Törelerin gücü hakkında yazdık diyelim, kimler töreciler bolmak gerek, ya kimge töre bolmak, ya töreni kimge ısmarlamak gerek/?

Metin böylece devam edip gitmektedir. Bu kitap ermeni harfleriyle basıldığı için Ermeniler şimdi bu kitap bizim diyorlarmış. Oysa kendi müverrihleri Kırım'da yaşayan Ermenilerin dillerini bırakarak Kıpçak Türkçesi konuştuklarına kızmaktaydı. Töre Bitig'in yeni baskısının Kazakistan'da yapıldığını ve Gargavets isimli bir Ukraynalı araştırmacının bu ülkede Deşti Kıpçak Enstitüsü'nü kurduğunu okuyuculara hatırlatalım.

Kıpçaklar için Kaybolan Millet: Kıpçaklar diye kitaplar yazıldı. Kaybolanlar Hristiyan Kıpçaklar, Müslümanlara hiçbir şey olmadı. Kazakistan ve Özbekistan aynı adla yaşayan toplulukları olduğu gibi bu taraflarda kalanlar da var ve şimdi "göçmen" kimliği ile tanınmaktalar. Hatta Elazığ ve Siirt'te bile Kıpçak olduğunu duymuştuk.

Bunlar tarih bilinciyle ilgili konular. Bizim için tarih yapan ama tarih bilmeyen millet diyenler haklı galiba. Geçenlerde ADD derneğinin başkanlığına niyetlenen bir profesörün konuşmasına tanık oldum. Türkiyenin tarihinin 1923'te başladığını iddia etmekteydi. Atatürk'ü hiç anlamamış bu Atatürkçülere göre coğrafyamızda Edirne'den başlar, Karsta'da biter. Muhteremler, son Kuman Lozan'da alacaklarımızın tahsil edilemediğini çok iyi farkındaydı, ve 1925 mübadele antlaşmasıyla Trakya'daki Bulgar köylerini Bulgaristan'a def etmişti, dahası sınır ötesi hareket yaptırıyordu., haberiniz

var mı sizin? O tarihe ve Arkeolojiye meraklıydı, dörtbin yıl öncesini kazdırmış, Baltık Karay'larının Türkçesini inceletmişti. Sizlerde hiç öyle bir merak göremiyoruz. Hem Deşti Kıpçak nedir hiç duydunuz mu? Tarih diye "Beyaz" serileri okumaya devam ederseniz tabii ki duymazsınız.

Nazan SEZGİN. Taryhy makalalar